

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Yleisiä huomioita esityksestä

Maakunnan liittojen rooli maakuntien aluekehityksestä, maakuntakaavoituksesta ja EU-rahoituksen koordinaatiosta vastaavana viranomaisena sekä kuntien ja maakunnan välisen yhteistyön edistäjänä on laaja-alainen. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto tunnistaa ilmastoasioiden merkityksen ja esittää, että laissa viitataan aluekehittämislainsäädännössä ja maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä maakunnan liitoille määriteltyihin tehtäviin.

Laki on kirjoitettu hyvin tiiviiksi ja ytimekkääksi, mikä antaa liikkumavaraa lain toteuttamisessa. Elokuussa julkaistu IPCC:n tuorein arviointiraportti kokoaa keskeiset viestit ilmastotutkijoilta. Sen tulokset osoittavat, että ilmastolain uudistaminen on erittäin ajankohtaista ja tärkeä tuki kansalliselle ilmastotyölle. Ilmastotyö on tärkeä osa maakunnan kehittämistyötä. Ylipäänsä alueiden rooli ja mahdollisuudet ilmastotyön edistäjänä ovat viime vuosina kasvaneet ja liitot ovat tulleet merkittäviksi toimijoiksi kansallisen ja kuntatason työn välitilaan. Maakunnat ovat myös järjestäytyneet yhteistyössä. Vuoden 2020 alussa perustettiin säännöllisesti kokoontuva maakuntien ilmastoyhteistyöverkosto, johon on kutsuttu myös ELYn vastaavan verkoston edustaja. Pohjois-Karjala on tässä verkostossa aktiivisesti mukana.

Ilmasto- ja vähähiilisyysasiat ovat tärkeitä niin maakunnan varautumisen ja sopeutumisen kuin maakunnan kehittämisen ja elinvoiman edistämisen kannalta. Tätä osoittaa se, että Pohjois-Karjalan maakuntastrategiassa ja -ohjelmissa nämä ovat vahvasti esillä ja maakunnassa on laajasti tehty uusi Ilmasto- ja energiaohjelma 2030 ja tekeillä on sen toimenpidesuunnitelman laatiminen. Maakunnan Ilmasto- ja energiaohjelman 2030 tavoitteena on, että maakunta on ilmastokestävä vuonna 2030. Tämä tarkoittaa, että hiilitase on negatiivinen (päästöt pienemmät kuin hiilensidonta ja -varastointi) ja maakunnan elinkeinoelämä toimii ilmasto- ja resurssiviisaasti ja taloudellisesti kannattavasti. Maakuntakaavassa ja liikennejärjestelmäsuunnitelmassa ilmasto- ja vähähiilisyystekijät ovat myös yhä vahvemmin esillä.

Maakuntien liittojen tehtävät määritellään aluekehityslainsäädännössä ja maankäyttö- ja rakennuslaissa. Molempia ollaan parhaillaan uudistamassa. Uuden ilmastolain mukaisten tavoitteiden toteuttaminen voi olla haastavaa, jos MRL-uudistuksessa suunnitellut linjaukset maakuntakaavan oikeusvaikutusten kaventamisesta toteutuvat.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi vuodelle 2030 vähintään 60 % päästövähennystavoite ja vuodelle 2040 vähintään 80 % päästövähennystavoite verrattuna vuoteen 1990. Voimassa olevaan ilmastolakiin sisältyvää vuoden 2050 80 % päästövähennystavoitetta ehdotetaan päivitettäväksi niin, että vuodelle 2050 asetettaisiin vähintään 90 %, pyrkien 95 % päästövähennystavoite.

Pohjois-Karjalan maakunta sai Hinku maakuntastatuksen kesäkuussa 2020. Hinku-verkoston tavoitteiden mukaisesti maakunnan Ilmasto- ja energiaohjelmassa 2030 yhtenä tärkeänä tavoitteena on 80 % päästövähennykset vuoteen 2030 mennessä. Vertailuvuotena on vuosi 2007 ei 1990. Päästövähennysten seuranta tapahtuu Suomen ympäristökeskuksen maakunnittaiseen päästölaskentaan perustuen. Se ei ulotu vuoteen 1990 asti. On kuitenkin todennäköistä, että päästöissä on tapahtunut vuosien 1990 ja 2007 vähennystä, joten 80 % vähennystavoite on joka tapauksessa kovempi kuin uuden ilmastolain luonnoksessa on asetettu Suomelle.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämiselvoite (5 §)

Pohjois-Karjalan maakunta kokee ilmastotyön merkityksellisenä ja se kytkeytyykin tiiviisti luontevaksi osaksi maakuntaliiton kehittämistyötä. Pelkkä edistämiselvoite ei Pohjois-Karjalan näkökulmasta ole riittävä, vaan liitolla voisi olla operatiivisempi ja aktiivisempi rooli. Liiton lakisääteiset toiminnot, kuten maakuntakaavoitus, liikennejärjestelmätyö ja aluekehitys, kytkeytyvät ilmastotyön ytimeen. Tämän lisäksi Suomessa maakuntaliitoilla on aitiopaikka nähdä ilmastotyön koko kuva alueellaan ja ohjata sitä tunnistuen seudulliset vahvuudet sekä edistää hillintätyötä tukevaa yhteistyön edistämistä. Maakuntaliitoilla on omat vakiintuneet laajat ja monialaiset toimijaverkostot, jotka voivat osaltaan sitouttaa laaja-alaisesti maakunnan toimijoita ilmastotyöhön. Liitoilla on esimerkiksi laaja paikkatietokanta maankäytön osalta. Ilmastomuutos on keskeinen osa maakuntaohjelmaa, -kaavaa ja Älykkään erikoistumisen strategiaa (RIS3). Yhdessä nämä muodostavat olemassa olevaan suunnittelujärjestelmään pohjautuvan maakunnallisen ilmastotyön kehikon, jolla voidaan kohdentaa ja vauhdittaa ilmastotyötä sekä vastata maakunnan paikallisiin haasteisiin.

Maakuntaliitto voi toimia kuntien rinnalla ilmastotyön moottorina ja fasilitoijana, tuoda uusia ilmastoratkaisuja Älykkään erikoistumisen strategian ja Ilmasto- ja energiaohjelma 2030 tavoitteiden avulla kohdentamalla T&K-rahoitusta lupaaville aloille ja nivoa myös yritystoimijoita mukaan.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Nielujen rooli on korostumassa myös maakunnallisessa ilmastotyössä ja erityisesti maankäytön suunnittelussa vaikutustarkasteluissa hiilinieluvaikutukset ovat olleet mukana. (UML, nyt myös MAL-työssä). Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma ja sen perustelut on kuvattu lakiehdotuksessa melko suppeasti. Olisi hyvä miettiä suunnitelman suhdetta maankäytön ohjaamiseen, jonka kautta voidaan merkittävästi vaikuttaa nykyisten hiilinielujen säilymiseen mm. metsäkadon ehkäisemisen kautta.

Metsien rooli hiilinieluinä ja hiilivarastoina on merkittävä Pohjois-Karjalassa. Suomalainen metsänhoito perustuu ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyteen ja metsien kestäväan käyttöön. Suomessa esimerkiksi metsäpalot eivät ole yhtä suuri ongelma kuin muualla maailmassa, ja tähän on syynä hyvin hoidetut metsät sekä talouskäytöstä johtuva, kattava metsätieverkosto, mikä mahdollistaa palokaluston tehokkaan käytön. Metsien hyvästä kasvukunnosta on pidettävä jatkossakin huolta eikä niitä tule varata pelkästään hiilivarastoiksi. Taloudellinen merkitys ja sen mukainen metsänhoito on syy metsien nykyiseen hyvään kasvuun ja siten niiden kykyyn sitoa hiiltä. Tässä yhteydessä onkin syytä kehittää entistä ilmastoviisaampaa metsänhoitoa ja -käyttöä, jolla turvataan sekä hiilinegatiivisuus että taloudellinen toimeentulo.

Tässä yhteydessä olisi hyvä huomioida myös ennen kaikkea vanhojen metsien muodostama hiilivarasto, jonka vapauttamista esimerkiksi voimakkailla hakkuilla tai maankäytön muutoksilla tulisi välttää. Vanhojen metsien säilyminen tukee myös luonnon monimuotoisuutta. Suunnitelmassa tulisi tunnistaa metsien käytön nykyinen ohjaus ja sen kehittämismahdollisuudet. Niin ikään vanhojen metsien määritelmä tulisi vakioida yhteisesti ja yhtäläiseksi.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Seurannan rooli korostuu myös ympäristön kantokyvyn rajojen näkökulmasta. SYKEN tarjoama ilmastolaskentapalvelu, nyt ajantasaistuessaan, tarjoaa yhteisen ja yhteismitallisen pohjan maakuntien ja kuntien ilmastotyön seurantaan. Lakiehdotukseen on kirjattu lisäksi tavoite ilmastomuutoksen hillinnästä ja ilmastomuutokseen sopeutumisesta. Sopeutumisella tulee tulevaisuudessa olemaan entistä suurempi rooli väestön hyvinvoinnin ja elinkeinojen turvaamisessa ja kehittämisessä. Sopeutumisen keinoja ei ole kuitenkaan kovin kattavasti vielä Suomessa mietitty eikä esitetty. Pohjois-Karjalaan laadittavassa Ilmasto- ja energiaohjelman 2030 toimenpidesuunnitelmassa esitetään maakunnan osalta tällä hetkellä sopivimpia toimenpiteitä ilmastomuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen. Tätä suunnitelmaa on tarkoitus seurata ja päivittää vuosittain, kun tieto lisääntyy ja toimenpiteet kehittyvät. Tälle työlle olisi tarpeellista saada myös valtakunnallisia linjauksia ja toimia tueksi. Eri ministeriöiden laatimat tiekartat ovat vielä kovin yleisellä tasolla. Maakunnan ilmastotyön etenemistä tullaan seuraamaan paitsi SYKE tarjoamien päästölaskentatietojen myös omien maakunnalle tärkeiden indikaattoreiden kautta. Tätä seurantaa tullaan kehittämään joustavasti sitä mukaa, kun tietoa ja menetelmiä on saatavilla.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Suomen ilmastopaneeli on osoittanut tarpeellisuutensa. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto esittää lain valmistelijoita harkitsemaan, että olisiko alueellinen edustus tuoda työhön mukaan.

Muutoksenhaku (22 §)

Esityksen vaikutukset

Muita huomioita

1. ELY-keskusten rooli uudessa ilmastolaissa tulisi olla myös kuvattuna ja määriteltynä. Yhteistyö ELY-keskuksen kanssa ilmasto- ja energiakysymyksissä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa on Pohjois-Karjalassa vahvaa. ELY-keskus vastaa monista luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonhoitoon liittyvistä valvonta ja avustustehtävistä. Luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi on yksi uuden ilmastolakiluonnoksen hallitusohjelman strategian mukaisista huomioon otettavista kokonaisuuksista, joten ELY-keskusten rooli ja sen kuvaaminen on tärkeä tässä yhteydessä.
2. Uuden ilmastolain taloudellisia vaikutuksia pohdittaessa on otettava huomioon metsien hiilensidonnan roolin rinnalla myös metsien taloudellinen merkitys ja sen yhteys hyvään metsien kasvuun ja siten hyvään hiilensidontaan.
3. On erittäin hyvä, että luonnoksessa tunnistetaan liikenteen sähköistymisen lisäämisen vaikutukset luonnonvarojen käyttöön, sillä sähköistymisen myötä maamineraalien tarve tulee kasvamaan. Tällä on erityisen suuri merkitys, kun pohditaan Suomen globaalia ilmastovastuuta. Ei ole eettisesti hyväksyttävää eikä globaalisti oikeudenmukaista siirtää oman alueen päästöjen vähentämisen ekologisia kustannuksia muualle maamineraalien louhinnan lisääntymisen takia. Akkuteknologian ja materiaalien kierrättämisen kehittämisen ja lisäämisen tulee olla tässä ensisijalla ja siten luoda oikeasti ekologisia sähköisiä liikkumisen vaihtoehtoja.
4. Ilmastolain ehdotuksessa esitetyt päästövähennystavoitteet, päästöbudjetit, päästökompensatiot ja hiilimarkkinoiden laajentaminen sekä suunnittelujärjestelmien kehittäminen ovat hyviä tavoitteita. Niistä saadaan tukea Pohjois-Karjalan Ilmasto- ja energiaohjelma 2030 tavoitteiden toteuttamiseen. Pohjois-Karjalan tavoitteena on olla ilmastokestävyyden edelläkävijä 2030. Tavoitteissa yhdistyvät elinkeinotoiminnan, hyvinvoinnin ja luonnonmonimuotoisuuden turvaaminen ilmastomuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen. Ohjelmalla halutaan avata uusia mahdollisuuksia entistä monimuotoisemmalle elinkeinoelämälle ja varmistaa siten elinvoimainen maakunta.
5. Ilmastomuutokseen sopeutumisen osalta on luontevaa, että sopeutumistyö järjestyy kansallisen sopeutumis suunnitelman kautta. Kuitenkin voidaan todeta, että Suomen maakuntien liitoilla yhdessä muiden alueellisten toimijoiden kanssa on keskeinen rooli siinä, että valtakunnalliset tavoitteet kohdistetaan oikein suhteessa alueelliseen haavoittuvuuteen, joka Suomen kokoisessa

maassa vaihtelee alueittain ja sektoreittain. Maakuntien rooli tulee huomioida kansallisen sopeutumistyön jalkauttamisessa ja tavoitteenasettelussa. Kunnilla puolestaan on merkittävä rooli sopeutumistoimien käytännön toteutuksessa. Tästäkin näkökulmasta kuntien ja maakuntien ilmastotyöhön on osoitettava riittävät resurssit, linjassa maa- ja metsätalousministeriölle ehdotettuihin lisäresursseihin alueelliseen ja hallinnon rajat ylittävään tarkasteluun. Vaikuttavassa ilmastotyössä tarvitaan myös yksittäistä kuntaa laajempien alueiden sitoutumista ilmastotyöhön. Maakuntien yhteistyöverkosto on vuoden 2021 alussa nostanut sopeutumisen mukaan keskusteluun ja asettanut työryhmän kirkastamaan maakuntaliittojen roolia sopeutumistyössä sekä työnjakoa ELYjen kanssa. Työryhmässä on mukana edustajat ELYstä, MMM:stä ja Ilmatieteen laitokselta. Työ valmistuu syksyllä 2021.

6. Ehdotuksena kaupunkiseutujen ilmastotyön sitouttamiseen voisi olla ilmastotyön MAL-sopimus mallina alueelliselle ilmastotyölle, tai vaihtoehtoisesti MAL-sopimusten laajentaminen vahvemmin ilmastonäkökulmalla.

7. Ilmastolain viimeistelyssä on tärkeää, että valmistelussa olevien lakien, MRL:n ja luonnonsuojelulain yhteiskytkentää tarkastellaan.

Mahonen Sirpa
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto - Sari Pitkänen, metsä- ja
ilmastoasiantuntija